

Dr. Ivica Puljić,
HRVATI KATOLICI DONJE HERCEGOVINE I ISTOČNA
KRIZA - HERCEGOVAČKI USTANAK 1875.-1878.,
Državni arhiv Dubrovnik i Zaklada Ruđer Bošković,
Dubrovnik - Neum 2004.
S promocije u Mostaru svibnja 2004.

Sveobuhvatna i vjerodostojna analiza

Rad pod naslovom *Katolici donje Hercegovine i Istočna kriza* Ivica Puljić obranio je kao doktorsku disertaciju na Katoličkom bogoslovnom fakultetu 15. srpnja 2003. Početkom 2004. god. rad je objavljen u nakladi Državnog arhiva u Dubrovniku i Zaklade *Ruđer Bošković* za potrebe fakulteta. Knjiga koju prikazujemo ponovljeno je drugo izdanje, nešto promijenjena naslova radi suvremenih standardnih naziva s novih 125 grafičkih prikaza, fotografija osoba, objekata i dokumenata.

Knjiga je objavljena kao Humski zbornik broj VII. i ima 544 stranice. Ona pokazuje kako su dosadašnji autori zanemarili dobar dio postojeće literature i pogotovo arhivska vrela u Stocu, Dubrovniku, Rimu i Beču. Knjiga je pisana laganim, nenametljivim stilom, poštujući načela suvremene povijesne znanosti. Puljić za razliku od ranijih brojnih autora iznosi navode iz povijesnih dokumenata koji govore o detaljima što su se događali u tajnosti u pozadini događaja, koji su dobrim dijelom ranije obrađeni od suvremenika i sudionika po sjećanju. Navođenjem u ovoj knjizi svjedočenja sudionika toga vremena i sveobuhvatnom analizom dokumenata iz brojnih arhiva Puljić je popunio ranije praznine u cilju cjelovitog sagledavanja razdoblja o kojem govori knjiga.

Knjiga je podijeljena u tri dijela. U prvom Puljić govori o prilikama u donjoj Hercegovini prije Istočne krize, u drugom o tijeku Hercegovačkog ustanka a u trećem dijelu o razdoblju oslobađanja od Turaka i uspostavi nove austro-ugarske uprave po odluci Berlinskog kongresa.

U prvom dijelu analiziraju se uvjeti u kojima Hrvati i drugi narodi žive u donjoj Hercegovini u vremenu neposredno prije Istočne krize i

Hercegovačkog ustanka, kao i uvjeti u kojima djeluje Katolička Crkva na tom prostoru. Detaljno je analiziran vjerski, kulturni i politički život Hrvata katolika u donjoj Hercegovini.

Kada se govori o donjoj Hercegovini, treba uvijek imati u vidu enklavu Klek ili Neum - Klek, koju su stvorile Karlovački mir 1699. i Požarevački mir 1718. god. jer je njezino postojanje u dobrom dijelu uvjetovalo povijesne procese u ovom dijelu Hercegovine u razdoblju o kojemu govori knjiga. Slično je i danas u ovom dijelu Hercegovine i posebice u Neumu. Naime, još uvijek postoje sporenja o granici između RH i BiH na poluotoku Kleku i granici teritorijalnih mora ove dvije države, kao i višegodišnje sporenje oko realizacije sporazuma o luci Ploče i prolazu kroz Neum između RH i BiH.

U drugom dijelu knjige govori se o razdoblju ustanka te odnosu međunarodnih silnica i interesa prema donjoj Hercegovini. Detaljno je obrađena situacija oko priprema za ustanak, te uloga Hrvata u početku ustanka koji je u dosadašnjoj literaturi namjerno pogriješno prezentiran da bi se ostavio prostor povijesnim zloporabama kroz promoviranje uloge pravoslavaca u Hercegovačkom ustanku ili Nevesinjske puške iz kasnijeg razdoblja. Slabljenje Turske otvorilo je tzv. Istočno pitanje jer su se tadašnje sile (Austrija, Rusija, Njemačka, Velika Britanija i Francuska) nastojale okoristiti teritorijima koje je gubilo nekada moćno Osmansko Carstvo. Pritisnuti nevoljama izazvanim prebacivanjem jednog dijela tereta poreskih obaveza s pravoslavaca na katolike nakon što su pravoslavci dobili određene povlastice Hrvati u donjoj Hercegovini pokrenuli su pripreme za ustanak protiv turske okupacije. Čekala se samo pogodna prigoda, koja se pružila tijekom putovanja cara Franje Josipa kroz Dalmaciju.

Ustanak hercegovačkih Hrvata pokrenuo je Istočnu krizu i izazvao angažman Srbije i Crne Gore prema Hercegovini i Bosni, područjima njihovog osvajačkog interesa. Životni prostor Hrvata donje Hercegovine našao se u središtu sukoba interesa Srbije i Crne Gore, ali i turskog nastojanja da se održi slobodna komunikacija prema Kleku. U ovom dijelu knjige dat je pregled reakcija tadašnjih svjetskih centara moći i međunarodne javnosti na početak ustanka, reakcije turske vojske te prikazan izbjeglički val iz donje Hercegovine prema Dalmaciji. Autor je posebnu pozornost posvetio međunarodnim silnicama i interesima od austro-ugarskog, preko sukoba Srbije i Crne Gore oko njihove uloge u ustanku te mirovnim inicijativama koje su u pozadini imale navedene interese. Također su obrađene posljedice rata Srbije i Crne Gore sa Turskom tijekom 1876. god. u donjoj Hercegovini, te pokušaji vojvode Musića, vođe Hrvata u Hercegovačkom ustanku, da vodi samostalnu hrvatsku politiku unatoč

brojnim međunarodnim silnicama. Također je i rat Rusije i Turske 1877. god. ostavio traga u donjoj Hercegovini kao i Sanstefanski mir koji je bio uvod u Berlinski kongres kada će Austro-Ugarska dobiti mandat da okupira Bosnu i Hercegovinu.

U trećem dijelu knjige Puljić obrađuje događaje oko ulaska austro-ugarske vojske u Hercegovinu koja je od Hrvata donje Hercegovine oduševljeno prihvaćena.

U knjizi su obrađena i razočarenja vojvode Musića i Hrvata donje Hercegovine u austro-ugarsku vlast, koja se blagonaklonije odnosila prema muslimanima i pravoslavicima. U ovom dijelu knjige naročito se uočavaju vrijednosni sudovi Ivice Puljića koji događaje analizira s vrsnim činjeničnim obrazloženjima pojedinih postupaka vojvode Musića. U dijelu knjige gdje se govori o odnosu povijesne znanosti prema Musiću i njegovu djelu vidljive su ranije ali i suvremene razlike pojedinih autora, ali i naroda iz kojih potječu prema budućnosti ove zemlje koje su dobrim dijelom uvjetovane različitim vrijednosnim sudovima o njezinoj prošlosti kao i razdoblju koje knjiga obrađuje.

Između turskog nasilja, crnogorske prevrtljivosti i čestih izdaja hrvatskih ustanika u borbama s Turcima kao i austro-ugarske varljive pomoći zbog njezinog odnosa s drugim velikim silama, vojvoda Musić je pokušao kreirati hrvatsku politiku prema navedenim silnicama. U njegovoj izjavi ministru vanjskih poslova Austro-Ugarske Andrassyu da ima namjeru isključivo zastupati interese svoga naroda koji ima želju i namjeru sjediniti s ostalim katoličkim hrvatskim krajevima u Austro-Ugarskoj vidi se političko stajalište i stvarna uloga Ivana Musića u Hercegovačkom ustanku neovisno o njegovim diplomatskim odnosima s Turskom i Crnom Gorom. Pomoć koju je Musić dobivao od Austro-Ugarske i koja mu se često spočitavala od drugih, bila je zanemarljiva i davana je samo iz razloga što su postupci Musića i Hrvata iz donje Hercegovine bili i austro-ugarski interesi.

Ova je knjiga pisana znanstvenom metodom. Puljić je ostavio čitateljima da se odrede prema njegovim blago formuliranim stajalištima. Važno je to iz razloga što je knjiga sveobuhvatna obradba Hercegovačkog ustanka i utjecaja Istočne krize u donjoj Hercegovini nakon brojnih radova i napisa o ovom problemu koji su zanemarili ulogu Hrvata u ovim događajima, ili su je čak u najvećem dijelu negirali priklanjajući se trenutnim ideološkim i političkim kontekstima. Puljić je izbjegao takvu zamku što daje posebnu vrijednost njegovoj knjizi.

Željko Raguž